

Марія Джура, Сергій Нікіпчук
Національний університет «Львівська політехніка»

ДЕЯКІ ЗАУВАГИ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ ВИРАЗНИ В ЦАРИНІ ТРАНСПОРТУ ТА ШЛЯХІВ*

© Джура М., Нікіпчук С., 2007

Йдеться про філософське обґрунтування необхідності витвору наукової термінології мовними засобами рідної мови та про шкідливість запозичень. Запропоновано деякі практичні поради щодо витвору термінів. Подано терміни, що існували раніше, та ті, що використовують сьогодні, а також запропоновано нові вирази в царині транспорту та шляхів.

The authors of the article treat the issue of the philosophical background for creating scientific terminology on the basis of the Ukrainian language as well as that of the linguistic damage caused by borrowings. Some practical pieces of advice concerning the creation of terms are suggested. Some terms which were used in the past along with those used nowadays, as well as new terms in the field of transport and roads created by the authors of the article are given in it.

Мета цієї статті – висвітлити стан та проблеми, пов'язані з витвором української технічної виразні (термінології), виробити її філософське підґрунтя та запропонувати деякі власні технічні вирази (терміни) в царині транспорту.

Мова як цілісність втримується завдяки гармонійному поєднанню її складників. Тим досконаліша мова, а з нею і зміст, чим логічніші та вмотивованіші її складники. У нашому випадку таким складником є технічні вирази. Поглянувши на технічні вирази, зокрема в царині транспорту, бачимо, що переважна частина є іноземного походження. Отже, виникає запитання, чи така мова має право називатися українською технічною мовою? Чи радше маємо справу зі своєрідним «новотвором»?

«Українська» виразня рясніє виразами грецького, латинського, німецького, французького, російського походження, що свідчить про прихід цих виразів, а, отже, і понять, що стоять за ними, з інших середовищ та, вочевидь, про повнісне поглинання їх українцями без переосмислення, що наштовхує на логічне запитання про існування української наукової думки взагалі, як і про те, чи українці беруть участь у науковому розвитку людства? Красномовною відповіддю стануть імена таких українських учених як: Іван Пулюй, Едуард Цюлковський, Микола Кибальчич, Євген Патон, Ігор Сікорський, Юрій Кондратюк, Сергій Корольов та багато інших. Отже, чому ж усе таки українці вперто не виробляють української наукової мови? Одна із причин криється в історичних обставинах, що наклали відбиток на українську мову взагалі, а на наукову мову й поготів. Відсутність власної держави в час бурхливого розвитку науки та техніки (з 17 ст. і донині) гальмувала українську наукову думку та змушувала українських вчених працювати на інші народи.

Саме тому перед сучасними українськими науковцями стоїть нагальне завдання якомога швидше надолужити втрачений час, аби витворити українську виразню. Аби українська мова не «зійшла» на рівень вузько побутової (кухонної) мови та з часом не перетворилася на мову колишніх колоніальних народів, наприклад, як арабська мова в Тунісі, де арабську використовують у побуті

* Статтю надруковано в авторській редакції – *ред.*

та в гуманітарній царині. Що ж до точних наук та техніки, то там панує французька. А намагання арабських мовознавців витворити наукові вирази на основі арабських коренів викликають сміх у її носіїв. Так, за певною мовою та її носієм закріплюється монополія в науці.

Чи далекі ми від такої ситуації?

Автори статті стоять на позиціях, що українська виразня має витворюватися на основі українського словотвору та української мовної кореневої системи. Видимою перевагою такого підходу є те, що вирази, котрі за формою та духом є рідними, краще сприймаємо, осмислюємо, запам'ятовуємо. Коли людина чує вираз, що постає з рідного мовного джерела, задіяні всі відчуття, що допомагають його розумінню. Бо, чуючи рідне слово, людина вже частково розуміє його поняттєве наповнення. Поняття ж, позначене чужоземним словом, не викликає жодних подібневих зв'язків (асоціацій). Мовець витрачає час та зусилля на вивчення чужого слова, як і на наповнення його змістом, оскільки таке слово є для мовця лише звуковою немотивованою оболонкою. Непоодинокими є випадки перекручування слів, намагання бодай якимось призначити чужоземне слово до рідного звукового середовища. Наприклад, складене слово «фотогенічний» перекручують на «фотогігієнічний», слово «гігієна» для мовців відоміше. Провідні українські науковці, зокрема мовознавці, завжди розуміли цю проблему. Так, український мовознавець 30-х років 20 століття Олена Курило з цього приводу зазначає таке: «...коли сучасна українська мова, здебільшого наукова, заховуючи тільки свої фонетичні, морфологічні та лексичні особливості, усіма іншими сторонами відбігає свого природнього джерела – народної підстави, де є інші психічні асоціації, і набігає чужої собі тропи, що нею йде російська літературна мова, то вона стає в такій мірі неприродня і штучна, що перестає бути українською мовою. Така мова, надто в популярних виданнях, крім багатьох своїх інших гріхів, не дає збагнути змісту тим, хто черпає свою освіту в популярно-наукових виданнях, тобто українській півінтелігенції, затемнює її думку і цим задержує її духовий розвиток. ... Народ у своєму розвитку твердим ступає кроком тільки тоді, коли має за підставу ту живу, рідну мову, що її віками викохала собі народня психологія» [1]. Стосовно вищенаведеної цитати з жахом визнаємо, що за якихось неповних вісім десятиків років від часу творчої діяльності Оленги Курило українська мова, а «надто наукова» зовсім «набігла чужої тропи», так що так звані українські технічні вирази тепер не мають ані сліду від українських лексем, ба, часто й морфем, для прикладу: бордюр (окрайка), тротуар (хідник), карбюратор (сумішник), бізнес (підприємництво), комп'ютер (обчислювальна машина), моніторинг (відслідковування), істеблїшмент (установа), губернатор (правитель області), мер (міський голова), спікер (речник), піяр (PR – зв'язок з громадськістю), реклама (показ), креативність (дієвість, творчість) ... – перелік справді невичерпний – він же у поступному 21 столітті щодня поповнюється, «збагачуючи» нашу мову, а з нею просвітлюючи і народ!?! Проте всім небайдужим зрозуміло, що таке збагачення є лжебагатством мови і що, насправді, велика кількість чужомовних слів забруднює мовну систему й веде до її зубожіння, а з неї – й мовних категорій та категорій пізнання загалом, як і до зледачіння, а у випадках масових запозичень – до паралічу й омертвіння мовного духу.

Отже, для пересічного мовця «сучасна українська виразня» буде суцільним закодованим мовним потоком, де все чуже та темне, а найголовніше – є поза межею доступності, що породжує відчуття непевности, несправности та меншовартости. Нехай кожен із нас згадає свій перший досвід коли ми витрачали час на запам'ятовування чужоземного виразу, тоді як саме поняття вже було осягнуте. Отже, вивчаючи певне явище, ми завчали чужоземний вираз до нього як деяку «бірку» і лише з часом ця «бірка» наповнювалася змістом.

Чи не краще було б спрямувати ці зусилля та час на творчість?

Для прикладу, візьмімо одну з дисциплін мовознавства, що має латинську назву «девіатологія». Гарне, проте, пусте на зміст для усіх «непосвячених» поняття. Чи не краще було б вжити вираз «мовні відхилення»? Почувши його, «непосвячені» отримують певні знання про предмет досліджень та царину вжитку цього виразу. Як мило звучать для вуха та душі: колорис (циркуль), цідило (фільтр), прямовисний (перпендикулярний), рівнобіжний (паралельний) ...

Змушуючи все ж мовців вивчати чужомовні слова на позначення наукових понять, ми перевантажуємо їх «мертвими словами», що не витворюють ланок з усією мовною системою, і так стають мовним тягарем, що його повсякчас має тягати за собою мовець. Мертвими, за нашою означиною, у мові є такі слова, що взагалі не витворюють похідного «куща» або мають обмежену похідну властивість. Аби підтвердити цю думку, розглянемо два слова на позначення пристрою керування транспортним засобом: кермо та руль* (рис. 1) (це останнє вживають у побуті, й помилково в деякій недостатньо фаховій спеціалізованій літературі).

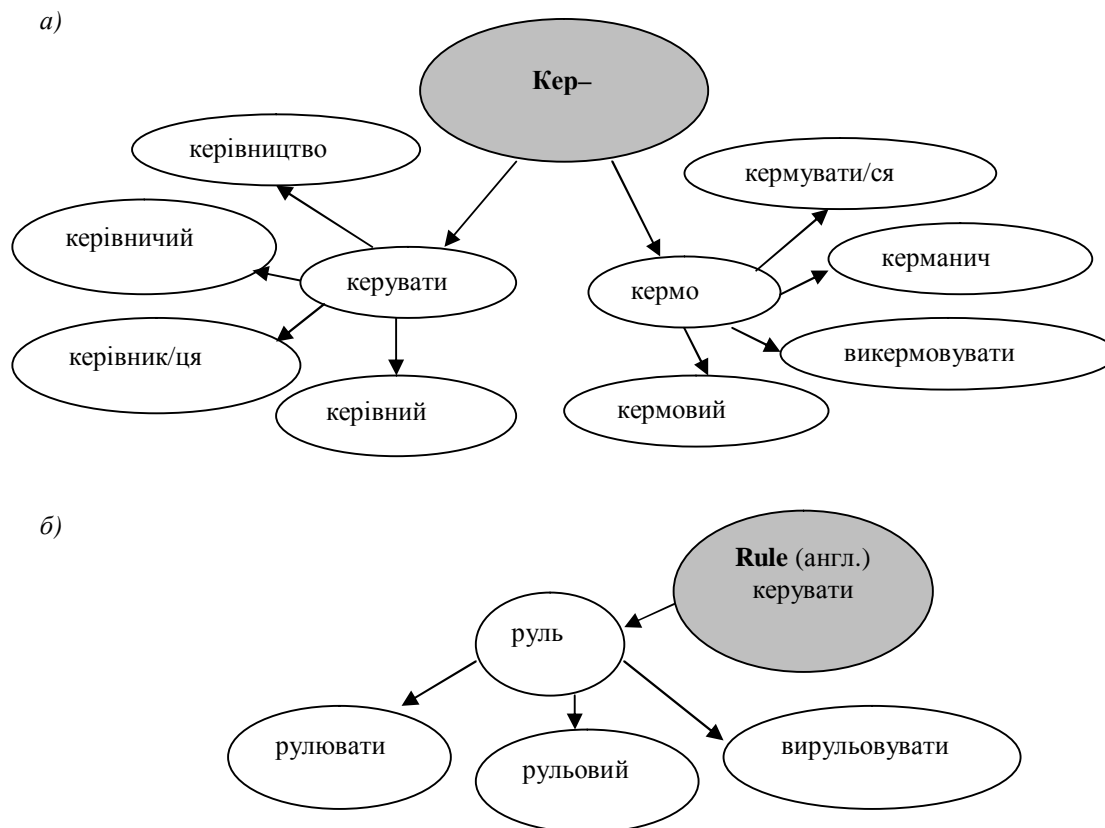

Рис. 1. Приклади побудови мовних кущів з: а) української мовної кореневої системи; б) запозичених відповідників

Поглянувши на обидва рисунки, видно наскільки питомішим є слово «кермо», що є складником похідного куща від кореня «кер-». Тому й очевидно, що саме «кермо» має узвичаїтися в побутовій мові, оскільки воно доповнює мовний кущ і збагачує зв'язковість мовної системи.

Також хотіли б спростувати думку про те, що запозичини збагачують мовну систему, розширюють її синонімії ряди. Навпаки, спостерігаємо, що чужомовне слово часто витісняє рідне слово, заступаючи його, або ж звужує його значеннєву парадигму. Для прикладу візьмімо такі побутові слова як: «ногавиці» цілковито витіснене незрозумілим «штани» (розбито парну парадигму на позначення предметів одягу з наростком ємності **-иця** та наростком двоїни **-і**: рукавиці – ногавиці) або ж «сорочка», що тепер має значину лише чоловічого одягу, а для позначення жіночого одягу вживають «блуза».

Підсумовуючи вище сказане, наголосимо на очевидному, а саме: підґрунтям творення української виразні, а не просто термінології, має бути *український мовний дух*. У світлі такого підходу ми досліджуватимемо проблеми пов'язані із витвором української виразні.

Отже, як народжується вираз? Та які мовні джерела задіяні при його витворі?

Вирази можемо творити, залучаючи, головню, іменники та дієслова.

Найприродніше вираз з'являється з винаходом самого поняття коли те чи інше слово через подібневий зв'язок спадає на гадку винахідника або користувачів винаходом та приживається з

часом, вливаючись у мовну систему. Проте цей прямоперехідний зв'язок від винайденого поняття до виразу не є можливим сьогодні. Тому мусимо витворювати вирази або ж «виконувати вирази» на наявні поняття, що їх ми часто пізнали з інших культур. Ці поняття є позначені в мовах цих культур певним словом – носієм образу. Образ же, що заснований на якомусь подібневому зв'язку (метафорі), більшою чи меншою мірою охоплює зміст поняття. Так, витворюючи український вираз, можемо запозичувати цей іноземний «образ», перекладаючи його українською. Такий спосіб витвору українського виразу назвемо «*образним перекладом*» або «*образним запозиченням*». Проте недоліком цього підходу є те, що зберігаючи *звуково-коренево-морфемну будову* української мови, ми запозичуємо чужу *образно-поняттєву основу*, що безпосередньо пов'язана зі світоглядною. Тому зовсім не відкидаючи «*образного запозичення*» вважаємо досконалішим спосіб «*образного витвору*», заснованого на *звуково-коренево-морфемній будові* української мови. Враховуючи вище сказане, пропонуємо таку шкалу оцінення вдалости виразу («1» – найвдаліший і далі в нисхідному порядку):

1. український образ – українські звуки – український корінь – українські приростки та наростки: *прогонич* замість *болт*;
2. чужий образ – українські звуки – український корінь – українські приростки та наростки: *захисник* замість *протектор*; *калатало* замість «*трещотка*»;
3. чужий образ – пристосовані українські звуки – чужий корінь – українські приростки та наростки: *вентиляція* могло б бути *повітря*;
4. чужий образ – пристосовані українські звуки – чужий корінь – чужі приростки та наростки: *серга* могло б бути *вушниця*; *карбюратор* могло б бути *сумішник*.

Принагідно зауважимо, що за неминучости запозичення образів чи коренів для витвору українських виразів, доцільніше звертатися до споріднених мов, ніж до мов, що належать до іншої мовної сім'ї.

Нарешті, вирішивши проблему пошуку образу, що його закладемо у поняття, а також мовного кореня, що містить цей образ, залишається проблема добору наростків та рідше приростків. На відміну від коренів, що є носіями образів, значина наростків є вичерпніша. Наросток прив'язує образ до дійсности, вказуючи на дію, що її чинить або зазнає образ. Добір наростків до коренів слів має відповідати законам поняттєвого словотвору мови. Цей останній можемо простежити в мові за назвами предметів побуту. Так, наявність трьох родів в українській мові свідчить про те, що за цими мовними категоріями стоять поняттєві категорії і що родова ознака не є випадкою, а змістово-засадничою. Так, іменники, що належать до *чоловічого роду*, пов'язуємо з чимсь чітким, визначеним, дієвим. Зокрема, такі наростки як: **-ач/-яч**, **-уч/-юч**, **-ар/яр**, **-ник** вживаємо для витвору виразів на позначення активної дії: *тримач*, *перетворник*; наросток **-ень** вживаємо для позначення окресленого предмету чи одиночності: *хитень*, *первень*. Іменники, що належать до *жіночого роду*, часто позначатимуть розмиті, абстрактні явища, позбавлені дії, проте, всеохоплюючі, зокрема, наросток **-ниця**, що позначає містилице: *вальниця*, або ж здібнїлість, а саме, наросток **-ка**: *ланка*. *Середнім родом* позначені іменники, що не чинять дії, як це властиво іменникам чоловічого роду, ані не мають властивости іменників жіночого роду, проте, є посередниками в дії. Так, наросток **-ло** позначає предмети, з допомогою яких здійснюють дію: *цідило* (ним цідять), *кадило* (ним кадять), *віяло* (ним віють). Отже, витворюючи вирази, мусимо дотримуватися пізнавально-світоглядних категорій мови.

При віддієслівному виразотворі слід розрізняти такі поняття, як: *дія* – *назва дії* – *оречетворена дія*: *вислід дії*, *суб'єкт* (*діяч* – *активний учасник дії*), *об'єкт* (*діянець* – *пасивний учасник дії*). Оскільки нема чіткого осмислення різниці між цими поняттями, то часто це веде до мовних помилок, а саме неправильного вжитку значин наростків та приростків. Так, побутовою помилкою є плутанина щодо назви дії та її вислїду через вираження цих різних понять однаковими мовними засобами. Наприклад, *зчеплення* (назву дії) плутають зі *зчіпник** (суб'єктом дії) та зі *зчепом** (вислідом дії). Ці три різні поняття позначені одним виразом, що свідчить про бідність української виразні, але водночас воно спричинює непорозуміння між мовцями (табл. 1).

Приклади віддіслівного виразотвору

Дія		Назва дії		Оречотворена дія		
недоконана	доконана	недоконана	доконана	Вислід дії	Об'єкт дії	Суб'єкт дії
зчіпляти	зчепити	зчіпляння	зчеплення	зчіп*	зчіпка*, зчепенець*, зчепало*	зчіпник*
сидіти	–	сидіння	–	–	сідло	сідач*

Заувага: * – вирази запропоновані авторами.

Вирази можемо творити й від інших частин мови, наприклад, від числівників, дієприкметників. Так, від порядкового числівника «перший» утворено вираз «первень», що його українські мовознавці пропонували замість «елемент»; від дієприкметника «півутятий» утворено числівник «п'ять» (за Михайлом Красуським [2]).

Окресливши філософське підґрунтя української виразності як і шляхи її витвору, нижче подаємо деякі українські вирази з царини транспорту та шляхів. Розбили ми їх на три частини: ті, що були створені українськими науковцями раніше, зокрема у 20–30 роках (табл. 2), ті, що запропоновані сучасними науковцями (табл. 3, 4), та вирази, запропоновані авторами статті (табл. 5).

Таблиця 2

Короткий перелік технічних виразів, що побутували в українській технічній мові у 20–30-х роках та силоміць були замінені на запозичини внаслідок здійснення політики нищення всього українського [3–7]

Вирази, створені на основі рідного словотвору	Запозичені вирази	Вирази, створені на основі рідного словотвору	Запозичені вирази
бантина	балка	косинець	кутник
валець	циліндр	крутень	шків
в'альниця	підшипник	линва	трос
вгамовувач	демпфер	мішанець	гібрид
витворець	ротатор, якір	найбільшість	максимум
відпружник	буфер	найменшість	мінімум
вітрогін	вентилятор	нечин	бездіяльність
водотяг	водокачка	окрайка	бордюр
гамарня	металургійний завод	переліжка	прокладка
гамір	шум	перетворник	трансформатор
гонок	шатун	плішка	шпонка
граняк, граностовп	призма	притичка	штепсель
громовина	електрика	прогонич	болт
двотетуватий	двотавровий	рівнобіжний	паралельний
дороговказ	показчик	силомір	динамометр
досвід водіння	стаж водіння	станва	каністра
зайвина	баласт	стебло	шток
закріплені	гайка	стичний	тангенційний
заскочний механізм	храповий механізм	сторч, простопад	перпендикуляр
злучник	муфта	толок	поршень
калатало	трещотка	триб, трибок	шестерня
кишківник, кишка	шланг	тяглова сила	тягова сила
колорис	циркуль	хідник	тротуар
косина	діагональ	хлипак	клапан
криси	фланець	цідило	фільтр
кружало	диск	шпеник	шип, штифт

Вирази, що існують у сучасній технічній виразні, але не побутують (зазначають утисків), або ж їх неналежно вживають у фахових джерелах

Вирази, створені на основі рідного словотвору	Запозичені вирази, що побутують	Вирази, створені на основі рідного словотвору	Запозичені вирази, що побутують
важіль	ричаг	перелік запчастин	список запчастин
водій	шофер	перепона	бар'єр
вітряк	вентилятор	повітре-	пневмо-
гальма	тормоза	повсть	войлок
дво/тривісний	двох/трьохосний	посилювач	підсилювач
держак	рукоятка	рідинно-	гідро-
затин	заїдання	різь	різьба
знаки першочерговости	знаки пріоритету	різьове з'єднання	різьбове з'єднання
казан	котел	силова передача	трансмісія
кермо	руль	стояк	стійка
кермування	рулювання	ступінь	ступінь
мастило	масло (загальний сенс)	тримкість	несуча здатність
маточина	ступиця	шестіря	шестерня
обсяг транспортної роботи	об'єм транспортної роботи	шиба, шибка	стекло
олива	масло (рідке машинне)	щербина	зазубрина

Вирази, що запропоновані та використовувані в навчальному процесі катедри «Експлуатація та ремонт автомобільної техніки» Національного університету «Львівська політехніка» [8–11]

Вирази, створені на основі рідного словотвору	Запозичені вирази, що побутують	Вирази, створені на основі рідного словотвору	Запозичені вирази, що побутують
вкладень	вкладиш	передатне число передач	передаточне число передач
вужик	шланг	передкомора	форкамера
жарівка	лампочка	рушій	двигун, привід
забруднення доквілля	забруднення оточуючого середовища	пришвидження автомобіля	прискорення автомобіля
колісний рушій	колісний привід	самохід	автомобіль
комора	камера	сідло	сидіння (табл. 1)
крутний (що скручує) момент вала	крутний момент вала	ступенева (безступенева) передача	ступінчаста передача
обертовий (що обертає) момент вала двигуна	крутний момент валу мотора	стоп	сплав
мárний хід	холостий	стояк	стійка
мацак	щуп	стайня	гараж
мірило	масштаб	сувало	поршень
навіз, надвоззя	кузов	топитись, розтоплюватись	плавитись
олово [8]	свинець	хитень	шатун
цина [8]	олово	хитнева шийка колінчатого вала	шатун і на шийка колінчастого валу
ощадливість двигуна (прояв дії)	економічність мотора	опорна шийка колінчатого вала	корінна шийка колінчастого валу
ощадність двигуна (влас- тивість)	економічність мотора	хитневий механізм	кривошипно-шатунний механізм
пóвіз	шасі	чутник	датчик

Вирази, що запропонували автори даної статті

Вирази, створені на основі рідного словотвору	Запозичені вирази, що побутують	Вирази, створені на основі рідного словотвору	Запозичені вирази, що побутують
бензотяг	бензонасос	обіжник, плащ, вберігач	протектор
біжник, пробіжник	шина	одсвітник	рефлектор
видовбниця	картер	оливниця	маслянка
виокрема, городиня	ізоляція	паливотяг	паливний насос
виокремник, відгородник	ізолятор	паля	штанга
відбивак	бампер	перепускна заслінка	дросельна заслінка
віддальна, віддаль, даль	дистанція	поєднувач, перекладник	комутатор
віко, плескач	клапан	помножувач	мультиплікар
внормовувач, усталеник	стабілізатор	порскавка, впорскавка	форсунка
вставина	шпонка	правник	регулятор
вставникове з'єднання	шпонкове з'єднання	провітрення	вентиляція (табл. 1)
втоплювач, поринач, пірнач	плунжер	провітря	вентиляція (табл. 1)
вушниця, вушний підвіс	серга	пугник	пасажир
гасник	демпфер	речівниця	багажник
гойданець, важник	балансир	світник	фара
дільник, роздільник, роздавач, різничник	диференціал	рухобіс, рухоріс, швидкобрис, хуткобрис	тахограф
довговяз, довжень, подовжувач	лонжерон	рухомір, швидкомір, хуткомір	спідометр
ємниця	резервуар	силозмін, знижувач	редуктор
жильник, жилавина, кістяк	корд	силомір	динамометр
закріпка	гайка	сполучна передача	карданна передача
закріпник, закріпень	фіксатор	стисник, стискач, нагнітач	компресор
запускач, розворушник, починник	стартер	сумішник, газувач, розбризкач	карбюратор
збагачувач, ошпарник	економайзер	стримник	шплінт
змішаний привід	гібридний привід	струменевід	патрубок
зчіпник, злукар	зчеплення (табл. 1)	породжувач, струмотвірник, струмотвір, породник	генератор
ковзник, ковзач, ковзар	шарнір	ступенева скриня	коробка передач
колбозуб	шестерня	стравлювальне віко	редукційний клапан
коловід, кругловід	трубка	тепловіко	термостат
мажина (від «мажа» – чумацький віз)	автомобіль	тяг, тяжник, смоктівник, на-смоктувач	насос
міжкладина, міжкладинка, міжкладка	шайба	теплорозсіювач, теплорозвіювач	радіатор
мірник, вимірник	щуп	тертьовий	фрикційний
налад, полагода	ремонт (табл. 1)	тика, тичина	шток
налагодження, лагодження	ремонт (табл. 1)	тискомір	манометр
налаштування (табл. 1)	настроювання	тепломір	термометр
налаштунок, налашта	настройка	узгодник, рухолад	синхронізатор
наріз, виріз	шліц	усталенець, сталодій	статор
нарізне/вирізне з'єднання	шліцьове з'єднання	хапач, хапайло, хапун	захват
назбирувач	колектор	цівковід	жиклер
нагромаджувач енергії	акумулятор енергії	частинка, дешиця	деталь
обертомір	тахометр	чепенець, зачепень, навіс	кронштейн
перевіз	транспорт	шпича́к, чіпник, чіп	шип

1. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. – Торонто, 1967.– 200 с.
2. Красуський М. Древность малороссийского языка. // Ред. Віталій Довгич. Наук.-попул. журнал «Індо-Європа». – 1991р.– 96 с.
3. Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. Т. 8. Вип. 11. Частина математично-природописна – Ред. Іван Верхратський.– Львів: Накладом НТШ, 1902. – 51 с.
4. Шелудько Ів. Словник технічної термінології. Електротехніка.– К.: Держ. вид-во України, 1928. – 248 с.
5. Ізюмов О. Російсько-український словник. 4 вид. – Харків-К.: Держ. вид-во України, 1936. – 904 с.
6. С. Булра. Будівельна термінологія, 1930.
7. Войналович О., Моргунок В. Російсько-український словник наукової і технічної мови (термінологія процесових понять).– К.: Вирий, Сталкер, 1997. – 256 с.
8. Гащук П. М., Вайда І. Р., Нікіпчук С. В. Фазові переходи в речовинах. Нагродження та перетворення енергії. – Львів: Українські технології, 2006. – 224 с.
9. Гащук П. М., Миськів Т. Г., Нікіпчук С. В. Автомобільні двигуни. Тепловий та динамічний розрахунок: Навчальний посібник. – Львів: Українські технології, 2006. – 144 с.
10. Навантажувальні характеристики дизельних двигунів. Методичні вказівки / Укл. П. М. Гащук, С. В. Нікіпчук.– Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська політехніка», 2000. – 12 с.
11. Характеристики марного ходу двигунів. Методичні вказівки / Укл. П. М. Гащук, С. В. Нікіпчук, І. Р. Вайда, О. Й. Коцюмбас, О. В. Антошків.– Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. – 12 с.

УДК 800

Надія Міщенко

Інститут програмних систем НАН України

ПРО ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПРОГРАМНИХ СИСТЕМ*

© Міщенко Н., 2007

У статті розглянуто особливості творення українською мовою низки термінів на позначення властивостей програмних систем, які уможливають здатність програмних систем піддаватися діянню, вираженому перехідними дієсловами.

In the article some peculiarities of Ukrainian terms composition used to characterize the capabilities of software systems and components to be undergone the action put into transitive verb are discussed.

Під час опрацювання україномовних науково-технічних текстів з інформатики трапляються неправильно утворені терміни, зокрема, використані на позначення властивостей програмних систем (ПС) у такій галузі інформатики, як інженерія програмного забезпечення. Результатом застосування інженерних комп'ютерних методів побудови ПС є формальні специфікації вимог, проекти, моделі, документація, алгоритми, програмні коди тощо. Як продукти, одержані частково або повністю автоматично, вони мають певні властивості, що характеризують їхню **якість**. Про важливість вирішення проблеми створення якісних програмних продуктів свідчить розвиток нового наукового і практичного напрямку – **інженерії якості** як процесів, що мають забезпечувати якість програмних продуктів упродовж їхнього життєвого циклу: від специфікації вимог замовника та проектування до супроводу під час використання. Звідси впливає **актуальність** проблеми творення термінів, потрібних для всебічної характеристики ПС. Наразі використовують понад сто характеристик; серед них, зокрема, такі загальновідомі, як *швидкодія*, *надійність*, *ефективність* тощо. Формують **моделі** характеристик якості та їхні метрики.

* Автор висловлює щиро подяку за співпрацю учасникам Київського фізико-математичного термінологічного семінару.